

BELLE TEN

Cilt: XX

Ekim 1956

Sayı : 80

TÜRK MİLLETİ VE ATATÜRK

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Atatürk, Avrupalılarca hâlâ bir "Harika Adam" vasfını taşımaktadır. Bunlar arasında, dünkü Türkiye gibi her sahada geri bir memleketten bu kadar ileri, bu kadar medeniyetçi bir şahsiyetin yetişip çıkmış olmasını tarihin beklenmedik ve olağanüstü hâdiselerinden biri telâkki edenler de pek çoktur. Büyük Türk inkılâpcısını bu tarzda ve bu zaviyeden görüş, millî gururumuzu sık sık incitmekten hâli kalmıyor. Kendisi de, sağlığında, bu suretle "tarif" ve "tefsir" edilmekten hoşlanmazdı.

İngiliz askerî yazarlarından Armstrong'un "Bozkurt" adlı kitabının Atatürk'ü nekadar öfkeliendirdiğini ve etrafındaki gazetecileri bu kitap aleyhine nasıl "seferber" ettiğini pek iyi hatırlarım. Bozkurt'u okuyanlar bilirler ki, —hususî hayatına dair bazı temelsiz dedikodular bir yana bırakılacak olursa— Armstrong, bu eserinde Mustafa Kemal'i, eski ve yeni tarih devirlerinin en yüksek simaları sırasında saymakta ve: "Eğer, demekte idi, bu adam, büyük bir milletin içinden çıkmış veya büyük bir milletin başına geçmiş bulunsaydı, Sirus'leri, Sezar'ları, Cengiz'leri, Napoleon'ları gölgede bırakan "cihangirlerden biri olurdu".

O zamanlar, Atatürk'ü en çok çileden çıkaran, işte, asıl bu "görüş"tü. Yumruğunu masaya vurup: "Büyük millet mi? Türk'ten daha büyük millet var mıdır? Ben, ne yapabildiysem ancak onunla yapabildirdim. Hem, bu İngiliz zabiti, bana bir 'cihangir' gözüyle

bakıyor. Ben, 'cihangir' değilim. Olmak da istemem. Biz, Türk ordusuyla 'cihangirlik'e karşı koymuşuzdur".

Gene pek iyi hatırlarım ki, Amstrong aleyhine çala kalem açtığımız polemiklerin hiçbiri Atatürk'ün hiddetini yatıştırılamamıştı. Mustafa Kemal, Mustafa Kemal hayranı İngiliz zabitanın bizzat şahsına hücum etmemizi istiyordu. İçimizden birkaç arkadaş Armstrong'un suçunu, boş yere, hafifletmeğe çalışmış ve yazarın "büyük milletten kastı, nüfusu çok, ekonomik potansiyel kaynakları bol memlekettir" demiştir. Fakat, Atatürk, bu tevili asla kabul etmiyordu. Ona göre, "Bozkurt" istiklâl hareketimizin ve İnkılâplarımızın bütün başarılarını bir kişinin, yani bir "fâninin" eseri olarak göstermekle bu millî hâdiselerin ne kadar geçici olduğunu ve kendi ölümünden sonra Türk camiasının gene eski haline döneceğini ispat için yazılmıştı. Atatürk, Batı dünyasının büyük bir kısmında hüküm süren kanaatlerin de bu merkezde olduğunu düşünüyor ve buna karşı uzun bir mücadeleye girişmemiz lâzımgeldiğini söylüyordu.

Günün birinde, Türk tarihinin, daha doğrusu Türkler tarihinin yeni baştan ve yeni metodlarla "tedvin"i fikri, sanırım ki, onda bu histen, bu endişeden doğmuştur. Zira, bizim hakkımızda, Avrupalıların kafasına yerleşmiş bir sürü ters ve yanlış kanaatlerin, öyle, ömürleri bir gün süren gazete makaleleriyle veya siyasi polemiklerle sökülüp atılamıyacak kadar kök salmış olduğunu hepimizden önce, hepimizden ziyade yine Atatürk görüp anlamıştı.

Gerçi, nice Avrupalı âlimler, tarihçiler, Türklerin çobanlıktan ve göçebelikten türeme akıncı ve talancı bir soydan geldiğini, her nereye gittiyse taş taş üstünde bırakmadığını, medeniyet ve kültür sahasında hiçbir eser vermediğini, yüzyıllardan beri, durmadan yazıp çizmektedirler. Mekteplerinde okutulan umumi tarih derslerinde, Türklerle dair bilgilerinin bu çeşit kaynaklardan almış olan nice nesiller de bunları, red ve inkârı imkânsız, müsbet gerçekler halinde birbirlerine devretmişlerdir. Son arkeolojik keşiflerin meydana çıkardığı eski Türk medeniyetlerinin bir çok belâgatli izleri dahi Garplının bize karşı edindiği ve âdeta bir fikri gelenek şekline soktuğu bu yanlış telâkkileri sarsamamıştır.

Yanlış telâkkiler, diyorum. Zira, bazı vatandaşlarımız gibi, aleyhimizdeki bu hükümlerin din veya ırk ayrılığından doğma bir "tarafgirlik" eseri olduğunu zannetmiyorum. Öyle olsaydı, Avrupalı

tarihçilerin Arap ve Fars milletleri hakkında da aynı hataya düşmeleri lâzımgelirdi. Şu halde?

Atatürk, bunun cevabını da Türk tarihinin ufuklarını açıp genişletmek suretiyle vermek istemiştir. Kendi kabuklarının içine kapanmış “égocentrique” Batı Avrupası tarihçilerinin, Hititlerden Osmanlılara kadar, biz Türklere bu geniş zaviyeden bakmağa ne vakit alışacaklarını bilmiyoruz. Bildiğimiz bir şey varsa, o da yeni tarih tezimize göre, Atatürk’le Atatürk İnkılâbının, bizim için, artık kazara vuku bulmuş bir “harika” veya “mucize” tarafı kalmamış olmasıdır. Yoksa, bu büyük adamın köklerini, yakın tarihimizde —hattâ Osmanlı İmparatorluğunun son devirlerinde dahi— boş yere arayıp duracaktık.

Gerçi, içimizden bazı kimseler “Kemalist Türkiye’nin hâlâ ‘Tanzimat Türkiyesi’nden doğduğuna hükmetmektedirler. Bu, esas itibarıyla oldukça yanlış bir görüştür. Tanzimatçıların kafası, medrese ile mektebi, “Muhakimi Şeriye” ile Medeni Kanunu, teokratik nizama (bilâ terfriki cins ve mezhep) millet birliği prensipine dayanan “Meşrutiyet” rejimini hep bir arada yaşatıp yürütmek isteyen *muwazaacı* bir kafa idi. Atatürk ise, büyük inkılâp hareketine, her şeyden önce, buna karşı amansız bir mücadeleyle başlamıştır. Bu yolda, onun en çetin muarızları, yobaz vasfı altında topladığımız medrese kaçınları değil, (bunları, tarih zaten tasfiye etmekte idi) Hukuk veya Mülkiye mekteplerinden yetişmiş ve hattâ çoğu Avrupa’da tahsil görmüş Tanzimat döküntüleri idi. Millî Mücadele’nin başlarında, İngiliz işgal ordusu kumandanının emriyle kapatılan İstanbul “Meclisi Mebusan”ının “Müyük Millet Meclisi” namı altında Ankara’da toplanmasına karar vermek isteyen Mustafa Kemal’e itiraz edenler ne hacılar, ne hocalardı. Pek iyi hatırlarız ve Atatürk bunu “Büyük Nutuk”ta açıkça anlatmıştır ki, ‘Kayıtsız şartsız millî hâkimiyet’e doğru ilk adımı teşkil eden bu inkılâp teşebbüsüne, hukuk tahsilini Sorbonne’da tamamlamış ve bütün gençliğini ‘Jön Türk’lerle beraber, saray istibdadına karşı, Avrupa’da mücadeleyle geçirmiş olan Celâlettin Arif Bey’di. Bu zat, “Heyeti Temsiliye” Reisi Mustafa Kemal Paşa’nın “Ankara’da, fevkalâde bir meclisin içtimai” lüzumuna dair kendine çektiği bir telgrafa şu cevabı vermişti :

“Bir meclisi fevkalâdenin içtimai nekadar musib ise de böyle bir meclisin (elden geldiği kadar) kanuna temas eylemesi lâzımdır.

Vakıa, bizim Kanunu Esasımızda fevkalâde bir meclisin toplanabilmesine dair bir işaret mevcut değilse de “kavanini esasiyei sairede” mevcut desatirden istifade olunabilir” ve saire...

Bu telgraf metnindeki ‘elden geldiği kadar’ tâbirine dikkat edelim. Bütün tanzimatçıların hareket düsturunu, işte bu tâbir ifade eder. ‘Elden geldiği kadar kitaba uyduralım’, ‘Elden geldiği kadar millî ve dinî geleneklerimize yakıştıralım’. İşte, bunun içindir ki, Tanzimat devrinin bütün idari reforma hareketleri bize, âdeta birer “orta - oyunu” halinde görünür. Malûm olduğu üzere, bu oyunlarda, hanım rolleri, feraceye, yaşmağa bürünüp sesini incelterek konuşan genç erkekler tarafından oynanır. Bir hasır kahve işkemlesi, çok defa, bir köşk veya konak dekoru yerine geçer. Bütün ‘Mise en Scène’ de, kavukludan başka herkes ve herşey “sembolik” veya “farazî”dir. Nitekim, Tanzimat devri Türkiyesinde de, —hoş, bu ıslahat hareketinin gözle görülebilir tesirleri İstanbul şehrinin sınırlarını aşmamıştı ya— bütün “garbkârî” müesseseleri, insana asla gerçek hissini vermeyen birer uydurma dekordan ibaretti.

Avrupa modeli üzerine kurulmuş mekteplerimizin çoğunda eğitim ve öğretim usulleri, son zamanlara kadar “skolastik” bir mahiyet arzietmekten kurtulamamıştır. Medreseden alınmış dersler bu mekteplerin programlarında ehemmiyetle muhafaza edilmiştir. Tahsil hayatının ilk kademelerinden itibaren “Tecvid” okumaktan, “Hatim” indirmekten kendi dilini öğrenmeğe vakit bulamayan nesillerin mensupları, bugün hâlâ benim gibi, bu vakıanın canlı şahitleridir ve “benim oğlum döner döner ‘bina’ okur” sözü, bize o zamanlardan kalma bir lâtifedir.

Tanzimatçı tipi, kendi yaşayış tarzında da tıpkı Orta - Oyunundaki “Zenne”yi hatırlatırdı. Tıpkı onun gibi içi başka dışı başka bir adamdı. Zira, Avrupaî kıyafetinin altında eski kavuk, şalvar ve cübbe devrinin itiyadlarına sadakatten hiç ayrılmamıştı. Evine girer girmez, vücudunu rahatsız eden setre pantolonunu sıyıırıp atınca meydana uçkurlu donu, hilâli gömleği, pamuklu mintanı, takkesi ve çedik pabuçlarıyla bir yeniçeri bozuntusunun çıktığını görürdünüz. Avrupaî kıyafet, dedik. Zaten bu da tam mânasiyle avrupaî değildi. Tanzimatçı, redingotu cübbe yakalı İstanbuline ve mestle pabucu kalos potine çevirmekle kanunun emrettiği bu yeni giyim kuşam malzemesini ‘millî ahlâk ve adab’ namını verdiği şartlara (elden geldiği kadar) uydurmuş bulunuyordu.

Halbuki, Atatürk, idari ve kültürel müesseselerin temelinden garplılışması dâvası şöyle dursun, kıyafet değişimi meselesinde de en küçük bir muvazaaya yer bırakmamıştır. Kastamonu'da elinde tuttuğu şapkasını halka göstererek: "Efendiler, bunun adına 'şapka' derler. Bütün medeni insanlar başlarına bunu giyer. Siz de giyeceksiniz" demişti. Onun yerine en cesur bir Tanzimatçı, böyle bir vaziyette, söylese söylese ancak şunu söyleyebilirdi: "Efendiler, bunun adına 'şemsisiper' derler. Yani güneşe karşı kafayı serin tutar. Giyerseniz muvafik olur".

Tanzimat devrinin ve hemen ondan sonraki devirlerin fikir tarihinde de Atatürk inkılâplarının ideolojik köklerini bulmak mümkün değildir. "Lâiklik", tâ Ziya Gökalp'e kadar hemen hiçbir Türk aydınının aklından geçmemiştir. Vicdan ve düşünce hürriyetinin en ateşli taraftarlarından bildiğimiz Namık Kemal bile Mithat Paşa'ya gönderdiği bir mektupta: "Eğer, iylân edeceğiniz 'Kanuni Esasi'nin 'Ahkâmı Şeriye'ye kıl kadar aykırı bir noktası varsa, ona bütün mevcudiyetimle karşı koyacağım" diyordu. Voltair'den, Rousseau'dan, Darwin'den bahsetti diye bütün okur yazar çağdaşları tarafından 'zındıklık'la itham edilen Ahmet Mithat Efendi'nin dahi 'hukuku hilâfet' namına bu ilk demokrasi tecrübesi aleyhinde neler yazdığı malûmdur. Batı dünyasının gözü kapalı hayranı Jön Türkler, Avrupa'da bir Avrupalı gibi yaşamak sevdasıyla yurtlarını, ana baba ocaklarını terk edip giderlerdi. Fakat, içlerinden birinin, Ahmet Rıza Bey'in: "Bizde vicdan ve fikir hürriyeti bana, İstanbul sokaklarında silindir şapka ile dolaşmak imkânını vereceği güne kadar memlekete dönmem" demesi üzerine hepsi birden adeta isyan bayrağını açmışlardı.

İlk gençlik yıllarım bunlar arasında geçtiği için pek yakından görmüşümdür ki, 1908 inkılâbiyle iktidara eren 'Jön Türklük' Meşrutiyetçilikten başka hiçbir ideolojik temele dayanmayan karışık ve anarşik bir hareketti¹. Şu halde, doğrudan doğruya Jön Türkler nesline mensup olan, hattâ bu hareketin bir çok zorlu işlerini görmüş bulunan Atatürk'ün, ilk ihtilâl arkadaşlarından da, on onbeş yıl sonra yapacağı inkılâplara dair, bazı 'ilham'lar aldığına hükmedi-

¹ Gerçi, Sabahaddin Bey 'ademi merkezîyet ve teşebbüsü şahsî' nazariyesile bu kuru meşrutiyetçilik cereyanına sosyolojik bir çeşni katmak istemişse de Jön Türkler içinde onun yoluna sapanların sayısı beş on kişiyi geçmemiştir.

lemez. Halifesiz, sultansız bir Türkiye mefhumu, bunlardan hiç-birinin —hattâ bence Kemalizmin bir nevi müjdecisi olan Ziya Gökalp'ın bile— aklından geçmemiştir. Hele, Cumhuriyet fikri, 1923 Eylülünün son günlerine varıncaya kadar, gerek memleket aydınları, gerekse Büyük Millet Meclisi üyeleri arasında ancak bir avuç kişinin benimseyebildiği bir siyasi idealdi.

Halbuki, saltanat ve hilâfetin yıkılmasından Cumhuriyet rejiminin kurulmasına kadar ve ondan sonra gelen sosyal, kültürel bütün inkılâpların prensipleri, Mustafa Kemal'in kafasında, tâ Samsun'a ayak bastığı günden beri, kıvamına gelmiş, plânlanıp sistemleşmiş bulunuyordu. Lâkin, pek yakından şahidi olduğum vakıalara ve Millî Mücadelenin ilk safhalarında Atatürk'le aramızda geçen bazı hasbihallere dayanarak ileri sürdüğüm bu hüküm, bizi gene, o Büyük Türk'te, millî tarihimizin ölçülerine sığmayan bir "harika adam" vasfı aramağa sevketmemelidir. Mustafa Kemal'i, kendinden evvel gelip geçmiş Türk ulularından ayıran tek *hassa* ondaki emsalsiz "*intuition*" kudretiydi. Bu kudret sayesinde ki, O, milletinin şuuru altında yaşıyan emelleri, temayülleri, kabiliyetleri ve imkânları keşfedip aydınlığa çıkarmıştı. Dört bin yıllık çeşitli medeniyet tabakalarına kök salmış Anadolu halkının ruh derinliklerindeki 'irfan' hazineleri de herkesten önce O'na ayan olmuştu. En uzak atalardan kalma bu 'irfan'ın medrese kültürüyle hiçbir alâkası yoktur. Buradan, yabancı mezheplere mensup, yabancı diller konuşan türlü türlü saltanatlar, hükümetler gelip geçmiştir. Fakat, Anadolu yerlisi, en yüksek ifade şeklini Mevlâna'larda, Yunus Emre'lerde bulmuş özel mezhebinden (yani Allah korkusu yerine Allah muhabbeti yolundan) hiç ayrılmadı. Selçuk şahlarının saraylarında Fars dili, İstanbul'un aydın çevrelerinde Osmanlıca diye bir karma dille yazılıp okunurken Anadolu yaylalarından yükselen şiir, türkü, destan ve ilâhi sesleri, hep anamızın özlü ve tatlı dilindeydi.

Anadolu halkı, yüzlerce yıllık tarihi boyunca Fars ve Bizans imparatorlukları modeli üstüne kurulmuş saltanatların merkeziyetçi 'hükümranlığına' asla boyun eğmemiştir. Sık sık patlayan isyanlar ve iç harpleriyle daima buna karşı koymak istemiş; yani 'kendi kaderine kendisi sahip olmak' yollarını aramıştır. Bugün hâlâ Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yıkıntılarını görmekte olduğumuz bayındırlık eserleri, bu ülke halkının kendi kendini idare edebilmek imkânını bulduğu devirlere aittir. Şimdi, en geri, en viran durumda

bulunan kasaba ve vilâyetlerimizin çoğu, o zamanlar, belli başlı birer mamurluk, düzenlik ve hattâ kültür merkezleriydi. İkinci Mahmud'un 'totaliter' idaresinden yüz veya elli yıl sonra buraları hırsız kadıların, zalim valilerin elinde, her bakımdan, birer sefalet yuvası haline girmiştir.

Mustafa Kemal, 'Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir' derken, medreseleri kapatırken, din ve dünya işlerini ayırırken, ana dilimize istiklâlini vermeğe çalışırken, hiç şüphesiz, uzak ve yakın tarihimizin bu delillerine dayanıyordu. Nitekim, millî savaşımızın en çetin bir safhasında, yeni teşekkül eden ordunun erlerine 'padişahım çok yaşa!..' diye bağırmağı yasak edip herkesi korkuya ve telâşa düşürdüğü vakit de onun tek güvendiği nokta, Anadolu kızanlarının yüreğinde zaten samimî bir 'padişah sevgisi' bulunmadığı idi. Ne Sakarya meydan muharebesinde, ne Kocatepe taarruzunda Türk askerinin ağzından, bir kere 'padişahım çok yaşa' sesi işitilmedi. Fakat, ordumuz, iki yüz yıldan beri, gösteremediği savaş şevkiyle zafer iradesini ilk defa bu muharebede ve bu taarruzdadır ki, tekrar elde etmek sırrına erdi.
